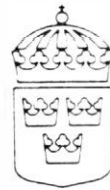

Motion till riksdagen

1989/90:U423

av Inger Schörling m.fl. (mp)

Vapenexporten

Mot.
1989/90
U423-429

Miljöpartiet de grönas grundsyn på vapenexporten är välkänd. All vapenexport bör på sikt avvecklas. Svensk vapenexport går inte att förena med en aktiv fredspolitik.

”Vapenaffärernas” grundorsak är att vapenexport inte kan regleras på så sätt som den svenska regeringen tänker sig eftersom så oerhört starka ekonomiska och militära intressen är inblandade. Så länge Sverige har en vapenexport, kommer svenska vapen att hamna i länder, där de verkligen inte hör hemma.

Under de senaste fem åren har vapenskandaler och avslöjanden avlöst varandra oavbrutet. Storföretag, myndigheter och politiker har direkt eller indirekt struntat i givna regler för vapenexporten. Några få inblandade har blivit dömda, andra väntar på resultatet av en rad utredningar, kommittéer och domstolar.

Tar vapenexportbyken aldrig slut?

Utrikesminister Sten Andersson har vid ett flertal tillfällen sagt att ”vapenexportbyken måste tvättas”. Tyvärr har tvättvattnet blivit allt smutsigare. Lögnerna och misstankarna ser ut att aldrig ta slut.

Exempel från *en* dagstidning, samma vecka denna motion skrivs:

1. Regeringens mörkläggningen av Bofors mutaffärer i samband med Indienordern – RRV-rapport avslöjade att Bofors betalt 188 miljoner till indisk mellanhand – innebär att man brutit mot förvaltningslagen och mot en rimlig tolkning av sekretesslagen? Regeringens handlande måste bli föremål för JK-granskning, kräver Svenska Freds. (DN 17/1 1990)

2. Beslagtagna handlingar styrker misstankarna om brott mot krigsmateriallagen för vapentillverkaren FFV. Flygkapslar som levererats till Singapore har enligt åklagaren vidareexporterats till ”minst tre länder” som inte är godkända för svensk vapenexport.

Samtidigt pågår två andra förundersökningar om misstänkt förbjuden vapenexport där FFV är inblandat, dels smuggling av ammunition till förbjudna länder via Singapore, dels smuggling av granatgeväret Carl Gustaf till Saudi-Arabien via Storbritannien. (DN 20/1 1990)

Vapenaffärerna har gjort att Sveriges anseende utomlands har fläckats

svårt. Många svenskar känner att skam och vanära följer av den svårkontrollerade vapenexporten. Skiljelinjerna mellan illegalt och lagligt har visat sig suddiga, gränsdragningarna godtyckliga.

Mot. 1989/90
U423

Vem har det egentliga ansvaret för vapenskandalerna och hur skall ansvar kunna utkrävas en gång för alla?

Otaliga utredningar har som sagt gjorts och pågår. Alla inblandade regeringar springer ifran sitt ansvar, alla skyller på alla och de organ som har att utreda har antingen för dåliga resurser (KU), alltför begränsade uppgifter (rättsapparaten som inte kan utkräva politiskt ansvar) eller är uppknutna till de inblandade (medborgarkommissionen, delar av KU).

Ända måste det väl rimligen i en demokrati gå att få till stånd ett övergripande politiskt ansvarsutkrävande?

Givetvis måste KU fortsätta sin grundlagsenliga form av granskning av enskildheter. Och rättsapparaten måste hålla sig strikt till de rättsliga aspekterna. Aterstar en ny oberoende, men sakkunnig kommission.

Miljöpartiet de gröna har tidigare krävt en ny medborgarkommission, men annorlunda sammansatt. Framförallt måste den innehålla sakkunnigt folk, dvs. företrädare för Svenska Freds och eventuellt andra fredsorskare.

Vi upprepar också vårt krav från partimotion 88/89 om en *Nordisk kommission om de svenska vapenaffärerna*.

Men vem ska i övrigt ingå i denna kommission? Vi anser att verklig opartiskhet inför de politiska aspekterna knappast kan förväntas av någon svensk; därför behövs utländsk hjälp för trovärdighetens skull. Av språkliga och andra skäl bör den bli nordisk. Samtidigt bör även de nordiska företrädarna vara så partipolitiskt oberoende som möjligt.

En modell vore att låta företrädare för fredsörelsen, fredsorskare, nordiska journalister och författare ingå i denna nordiska kommitté.

Uppgiften för kommittén vore att göra en övergripande "sammällsmoralisk utvärdering av vad vapenaffärerna berott på, vilka faktorer i det svenska systemet som gjort dem möjliga, jämföra dem (eventuellt) med liknande företeelser i andra länder och – framförallt – uttala en uppfattning om det sammällsmoraliska ansvaret.

Internationaliseringen ökar, kontrollen försvåras

Vid den stora vapenutställningen i Adelaide, Australien i november 1989, där hela världens vapentillverkare fanns med, hade Sverige den allra största utställningsytan! Även om gemensam satsning och gemensam marknadsföring var argument från de svenska företagen för den stora utställningsytan, måste regeringen inse att detta uppfattas som svensk storsatsning på vapenexport. Förfrågningar härom från freds- och nedrustningsrörelser från Australien och andra länder har inte låtit vänta på sig.

Detta är egentligen bara en följd av att vår vapenexport ökat och svensk krigsindustris utlandsengagemang har ökat. Svenska företag som tillverkar militärutrustning och teknologi (t. ex. Kockums och Ericsson) har under en längre tid etablerat sig i Australien och Sydostasien. Ofta bildar de nya bolag, dotterbolag tillsammans med inhemska företag. Den svenska kontrollen

av och insynen i svenskt deltagande i vapenhandel försvaras eller omöjliggörs.

Samtidigt har våra egna vapen och system blivit alltmer beroende av import och samarbete med utländsk krigsindustri. Det främsta exemplet på detta är JAS-planet.

60 licensavtal finns idag upplåtna från svensk krigsindustri till utländsk, varav 37 i EG-länder.

EGs gränslösa vapenmarknad

Svenska freds- och skiljedomsföreningens tidning PAX tar i nr 6/89 upp EG och vapenhandeln. "En gränslös marknad häller nu på att växa fram. Det sker parallellt med den inre marknaden. Efter 1992 väntas EG ta över även samordningen av vapenmarknaden. Företagen har redan börjat förbereda sig genom samgåenden och rationaliseringar. Även Bofors har börjat anpassa sig efter den nya gemensamma vapenmarknaden. Men regeringen låtsas som ingenting händer."

Både Bofors och FFV har anställda "EG-samordnare". Företagens uttalanden visar att de är rädda att bli ställda utanför och skapar därför utrymme för en "egen EG-anpassning". Samtidigt pågår en rad gemensamma forsknings- och samarbetsprojekt.

Det är mycket svårt att dra gränser för vad som är civilt eller militärt. Så anses det t. ex. i militära kretsar att en rad av EGs "civila" projekt kommer krigsindustrin tillgodo, skriver PAX. Det gäller framförallt "Esprit" (mikroelektronik och informationsteknik) "Brite" (moderna materiel och flygteknik) "Race" (telekommunikation). Och inom "Eureka" sägs 30 av de 100 första projekten kunna få militär tillämpning.

Slutsatsen blir att regeringen kommer att ställas inför fullbordat faktum när alla samarbets- och samproduktionsavtal samt forskningsprojekt är skrivna och igång, ifall man inte utan betänketid ger sig i kast med att se hur begränsningar och kontroll kan utformas så att den svenska neutraliteten inte medvetet äventyras.

Krympande marknad

Avspänningen i världen kommer att leda till nedskärningar i ländernas försvarsbudgetar. Människor kommer att kräva att resurser satsas på vår tids verkliga hotbilder, miljöförstöring och sammanbrott för ekologiska system.

Svensk vapenindustri står inför stora bekymmer när konkurrensen på den internationella marknaden hårdnar. Det är bara att inse att den svenska krigsmaterialindustrin måste skäras ner.

Det är orimligt att staten, av sysselsättningskäl, skall hålla vapenindustrin i gång med olika stödåtgärder. Däremot måste staten ta ansvar för orter, företag och anställda som drabbas av nedläggningar, så att omställning till civil produktion sker så smärtfritt som möjligt.

Förslag härom framställs i vår motion om *vapenindustrins framtid*.

I en annan motion (1989/90:mp151) yrkar vi på medel för en *kunskapsbank för försvarsindustrins omställning*.

Exportkontroll av kemikalier

Kemiska vapen tillhör de mest fruktansvärda för människan. Illegalt tillverkas och sprids dessa. Att det finns regimer som inte drar sig för att använda kemiska vapen mot civilbefolkning visar folkmordet i den kurdiska staden Halabja i mars 1988 då Irak utplånade en mellanstor stad. Kemiska vapen har även använts av Libyen i Tchad, av Indonesien på Östtimor, av Thailand i Kambodja, av Kina i Vietnam, Storbritannien på Falklandsöarna.

För tillverkning behövs kemiska ämnen som bl.a. tillverkas i Sverige. Enligt SSC exporteras varje år ca 20 ton av tyonylkloriden, fosforklorid, fosforpentaklorid och dimetylamid. Under hela 80-talet har de sålts från Sverige till ca 30 länder, varav 13 av dessa har kemiska vapen eller har använt kemiska vapen under 80-talet. (Källa: PAX 7/89)

Sverige ingår inte i Australiengruppen – en sammanslutning av de viktigaste industriländerna med bl.a. de 12 EG-länderna – som enats om åtgärder för att förhindra spridning av kemiska vapen till tredje världen. Sverige anser att denna Australiengrupp är en i-landssammanslutning som diskriminerar u-länderna och därför står vi utanför.

Men för att vi inte skall bidra till spridning av kemiska vapen måste Sverige utan dröjsmål lagstifta om exportrestriktioner av produkter som kan användas vid framställning av kemiska vapen.

Är fortsatt vapenexport möjlig och önskvärd?

Hittillsvarande utrednings- och lagstiftningsarbete har inte lett till annat än att exporten (såväl den legala som den illegala) av krigsmateriel har ökat och att svenska vapen blivit inblandade i allt fler väpnade konflikter.

Enligt regeringens redogörelse var den årliga ökningen av värdet på den svenska krigsmaterielexporten enligt utförselbevis 31,3 % 1986, 21,8 % 1987. Motsvarande siffror för faktisk utförsel var 46 % 1986 och 31,5 % 1987. Värdet av exporten av vapen och ammunition var under första halvåret 1988 2.303,7 milj. kr. Det är nästan lika mycket som helåret 1986 (2.400,4 milj. kr) – och en ökning med 74 procent jämfört med motsvarande period 1987.

En jämförande studie från institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet (Hagelin, B: Neutral countries and international military sales, maj 1989) visar att det bl.a. varit regeringens lösa tillämpningar av riktlinjerna som format den verkliga exportpolitiken. Hagelin menar att det "militärpolitiska brödraskapets" inställning är att Sverige behöver en högteknisk och kvalificerad militärindustri och för att göra detta möjligt måste svenska vapenindustrin verka på den internationella marknaden. I tidningen Samtiden 3/89 skriver Hagelin "Utän en vaken riksdag, stöttad av en kritisk opinion inklusive fredsrörelse och massmedia, finns det risk för att det nuvarande regelverket kommer att urvattnas ytterligare. Det är speciellt viktigt att just nu vara uppmärksam på vad som sker, därför att de förändringar som beslutas under 1989/90 kan bli vägledande för lång tid."

Vapenexporten är ingen isolerad fråga, utan hör samman med hur vårt eget försvar och militära struktur ska se ut i framtiden. Väljer vi ett högteknologiskt och kvalificerat försvar blir vi framgent beroende av att exportera

och importera vapen för att upprätthålla standarden. Vi tvingas in i den internationella vapenkarusellen alltmer. Eller som Björn Hagelin uttrycker det: "Tekniken, inte trämmande makter har blivit vår största nationella fiende."

Slutsats:

Den militärindustriella basen måste minska och vapenindustrin ställas om till civil produktion.

Utredningar

Utförelse av krigsmateriel från Sverige har varit mycket omdebatterat i massmedia. Dessa frågor har också under senare tid blivit föremål för statliga utredningar.

Utredningen om krigsmaterielexport beräknas utkomma från trycket i mitten av februari i år. Vi ser med spänning fram emot utredningens förslag. Kommer den att få avgörande betydelse för svensk vapenexport på 90-talet? I direktiven till utredningen sägs att "även effekterna av ett totalt avbrytande av krigsmaterieexporten bör utredas (Dir 1988:41). Kommer alltså en utvecklingsplan för vapenexporten att tas fram?" Vi är försiktigt positiva med tanke på att direktiven inte är entydiga och utredningens sammansättning inte speglar den växande kritiken mot vapenexporten. Nu utgörs medlemmarna av utredningen endast av personer som företräder vapenexportpositiva åsikter; samma sak gäller för övrigt den rådgivande nämnden i krigsmaterielfrågor.

Utredningen "Begreppet Krigsmateriel" (SOU 1989:66) har avgivit sitt betänkande som nu är på remiss.

I nu gällande utförelselag finns bestämmelser för svensk export av krigsmateriel m.m. Utan särskilt tillstånd från regeringen får utförelse inte äga rum. Lagen anger dock ej närmare vilka varuslag som omfattas av regleringen utan det hänskjuts till regeringen att lämna föreskrift om detta.

Utredningen om krigsmaterielbegreppet (SOU 1989:66) föreslår i betänkandet en ändring av gällande lag så att lagstiftningen byggs ut med en beskrivning i klartext av vilka varor som omfattas av regelsystemet. Härigenom får, som utredningen framhåller "riksdagen en mer ingående befattning än tidigare med avgränsningen av lagens tillämpningsområde" och tyngden i det samlade regelverket "ökar, om den lagstiftande församlingen i mer konkreta termer anger vilket produktkollektiv som omfattas".

Enligt miljöpartiets uppfattning skulle det gagna saken om parlamentet fick ett större inflytande över krigsmaterieexporten. I det korta perspektivet vill därför miljöpartiet stödja den andrade lagstiftning som föreslås av Krigsmaterielbegreppsutredningen (SOU 1989:66). I det längre perspektivet verkar miljöpartiet för att all vapenhandel skall upphöra – från Sverige liksom från andra länder. Detta förutsätter i sin tur ett utvecklat internationellt system för kollektiv säkerhet som med fördel borde förhandlas fram inom ramen för Förenta Nationerna – FN.

Karenstid för vapenexport

Enligt riksdagsbeslut om lag mot utförsel av krigsmateriel varen 1988 fastslås att "principen skall vara att ett land vars regering tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svenskt materiel inte längre skall få komma ifråga för export av krigsmateriel från Sverige".

Enligt regeringens skrivelse 1987/88 med redogörelse för den svenska krigsmaterielexporten är 1987 exporterades svensk krigsmateriel detta år bl.a. till Singapore (31.172 MSEK) och Jugoslavien (62.652 MSEK).

Men enligt gällande regler borde ju all krigsmaterielexport till Singapore och Jugoslavien med anledning av ovan nämnda riksdagsbeslut rimligen ha upphört! Båda har ju varit medskyldiga till brott mot svenska exportregler. Singapore i så hög grad att exporten flera gånger avbrutits, dock endast för att snart återupptas.

Att vapenexporten till Singapore och Jugoslavien kan fortsätta måste betyda att regeringen anser att karenstid förflutit som gjort att nämnda länders förseelser anses sonade eller preskriberade.

Hur lång tid är i så fall den karenstid som enligt regeringen skall förflyta innan länder som i strid med gällande regler och överenskommelser tillåter eller underlåter att förhindra vidareexport av svensk krigsmateriel, åter kan komma ifråga som mottagare av svensk krigsmaterielexport? Svaret på den frågan måste ges av riksdagen. Vi föreslår – i avvaktan på en total avveckling av vapenexporten – en karenstid på tio år.

Utrikesutskottet bör inbjuda ledamöter till en nordisk kommission för utvärdering av det övergripande samhällsansvaret i samband med de svenska vapensmugglingsaffärerna enligt de i motionen framförda principerna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen för budgetåret 1990/91 anslår 6 400 000 kr. ur anslaget F 3 Information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m.m. till ovanstående kommission,
2. att riksdagen hos regeringen begär lagförslag om totalt förbud för export av krigsmateriel och en plan för avveckling av svensk krigsmaterielexport på fem år.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att samtliga riksdagspartier skall vara representerade i kommande utredningar om krigsmaterielexporten,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att freds-rörelsen bör vara företrädd i rådgivande nämnden för krigsmateriel-frågor i första hand direkt genom att freds-rörelseföreträdare utses, i andra hand indirekt genom att också riksdagspartier med negativ syn på vapenexport ges representation i nämnden,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att nuvarande lag (1988:558) om förbud mot utförsel av krigsmateriel m.m. ändras i enlighet med föreslagen lydelse i utredningen Begreppet Krigsmateriel (SOU 1989:66).

6. att riksdagen beslutar att lagstifta om exportrestriktioner av produkter som kan användas vid framställning av kemiska vapen,

Mot. 1989/90
U423

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att stater som brutit mot gällande regler för svensk vapenexport inte får komma i fråga som vapenköpare igen förrän efter en minsta karenstid på tio år.

Stockholm den 25 januari 1990

Inger Schörling (mp)

Claes Roxbergh (mp)

Per Gahrton (mp)

Paul Ciszuk (mp)

Kent Lundgren (mp)